

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

ประวัติ

พระกิตติญาณโสภณ (บัวผัน ปุณฺณธมฺโม)

รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น

เจ้าอาวาสวัดศรีนวล จังหวัดขอนแก่น

พระกิตติญาณโสภณ (บัวผัน ปุณฺณมฺโม ป.ธ. ๘)

อดีต รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น เจ้าอาวาสวัดศรีนวล ขอนแก่น

.....

สถานะเดิม ชื่อ บัวผัน เคนโพธิ์ เกิดวันพฤหัสบดีที่ ๓ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๗๖ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๘ ปีระกา ณ บ้านโสภนาดี ตำบลบ้านโคก อำเภอมัญจาคีรี (กิ่ง อ. โกกชัยโพธิ์ไชย) จังหวัดขอนแก่น โยมบิดาชื่อ นายบุญ เคนโพธิ์ โยมมารดาชื่อ คุณแม่นางจำ เคนโพธิ์ (ยอดหานาม) โยมบิดาอายุ ๔๘ ถึงแก่กรรม โยมมารดาถึงแก่กรรมเมื่ออายุ ๕๔ ปี

บรรพชา วันอังคารที่ ๑๔ มีนาคม แรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๔ ปีฉลู พระครูวินิจฺฐารเวท เจ้าคณะอำเภอมัญจาคีรี เป็นพระอุปัชฌาย์ ณ วัดโนนศิลา บ้านนาแพ ตำบลบ้านโคก อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น

อุปสมบท ตรงกับวันพุธที่ ๗ มีนาคม ๒๔๙๒ แรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๔ ปีมะเมีย ณ พัทธสีมา วัดอัมพาสล บ้านโคกสี ตำบลบ้านโคก อำเภอมัญจาคีรี กิ่ง อ. โกกชัยไชย) จังหวัดขอนแก่น โดยมี
พระอธิการศรี จันทโชโต พระอุปัชฌาย์
พระอธิการบุญเล็ก ดิคุญญาโณ พระกรรมวาจาจารย์
พระอธิการบุญทัน คุณธมฺโม พระอนุสาวนาจารย์

การศึกษา

พ.ศ. ๒๔๙๒	สอบได้นักธรรม	ชั้นตรี	วัดโพธิ์ศรี	อำเภอมัญจาคีรี
พ.ศ. ๒๔๙๓	สอบได้นักธรรม	ชั้นโท	วัดมงคลหลวง	อำเภอบ้านไผ่
พ.ศ. ๒๔๙๕	สอบได้นักธรรม	ชั้นเอก	วัดศรีนวล	อำเภอเมืองขอนแก่น
พ.ศ. ๒๔๙๗	สอบได้ประโยค	ป.ธ. ๓	วัดศรีนวล	อำเภอเมืองขอนแก่น
พ.ศ. ๒๔๙๘	สอบได้ประโยค	ป.ธ. ๔	วัดศรีนวล	อำเภอเมืองขอนแก่น
พ.ศ. ๒๕๐๐	สอบได้ประโยค	ป.ธ. ๕	วัดศรีนวล	อำเภอเมืองขอนแก่น
พ.ศ. ๒๕๐๑	สอบได้ประโยค	ป.ธ. ๖	วัดศรีนวล	อำเภอเมืองขอนแก่น
พ.ศ. ๒๕๐๓	สอบได้ประโยค	ป.ธ. ๗	วัดศรีนวล	อำเภอเมืองขอนแก่น
พ.ศ. ๒๕๑๐	สอบได้ประโยค	ป.ธ. ๘	วัดศรีนวล	อำเภอเมืองขอนแก่น

งานการปกครอง

- พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดศรีนวล
- พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นรองเจ้าอาวาสวัดศรีนวล เป็นผู้รักษาการเจ้าคณะอำเภอน้ำพอง
- พ.ศ. ๒๕๒๔ เป็นเจ้าอาวาสวัดศรีนวล
- พ.ศ. ๒๕๒๖ เป็นรองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น
- พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นหัวหน้าพระปริยัตินิเทศก์ จังหวัดขอนแก่น
- พ.ศ. ๒๕๓๕ เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น มอบงานในหน้าที่ให้ปฏิบัติแทน ๓ งาน
- หลัก คือ ๑. งานการปกครอง
๒. งานการศึกษา
๓. งานการศึกษาสงเคราะห์

งานการศึกษา

- พ.ศ. ๒๕๑๔ ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่วัดศรีนวล จังหวัดขอนแก่น
- พ.ศ. ๒๕๑๗ จัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวินิจฉัยวัดศรีนวล จังหวัดขอนแก่น
- พ.ศ. ๒๕๒๔ เป็นเจ้าสำนักเรียนวัดศรีนวล
- พ.ศ. ๒๕๒๖ ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนประภัสสรวิทยา จังหวัดขอนแก่น
- พ.ศ. ๒๕๓๓ – ๒๕๓๖ เป็นผู้ช่วยอธิการบดี ฝ่ายวิชาการ และบรรยายพิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

งานการเผยแผ่

- พ.ศ. ๒๕๒๑ จัดตั้งศูนย์เผยแผ่ศีลธรรมขึ้น ณ วัดศรีนวล โดยแบ่งออกเป็น ๒
- หน่วยงาน คือ ๑. หน่วยงานธรรมนิเทศ ดำเนินการโดยพระภิกษุ
๒. กลุ่มวาทศิลป์ ดำเนินการโดยสามเณรล้วน ๆ โดยแยกกันทำงาน
- เป็น ๖ คณะ ๑) คณะมธุรพาที ๒) คณะวชิสุนทร ๓) คณะอมรสุม
- พจน์ ๔) คณะปิยรสวาจา ๕) คณะภาษาวิรุฬห์ ๖) คณะอดุลย์เมธี
- ทั้ง ๒ หน่วยงานนี้ จะแยกกันออกอบรมเผยแผ่ตามวัดประมัญบ้าน
- สถาบันการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในเขตจังหวัด
- ขอนแก่นทุกอำเภอ และจังหวัดใกล้เคียง ตลอดกาลเปิดภาค
- การศึกษาเป็นประจำปี ภายใต้โครงการ “ธรรมถึงคน”
- พ.ศ. ๒๕๒๖ ได้รับความร่วมมือจากเจ้าคณะจังหวัดทุกจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และจังหวัดขอนแก่นทุกอำเภอ ให้คัดเลือกสามเณร
- จังหวัดละ ๑๐ รูป และในจังหวัดขอนแก่นทุกอำเภอให้คัดเลือก

สามเณร ทั้งหมดจำนวน ๕๐๐ รูป มาฝึกอบรมวิชาวิทยาการเผยแผ่
 เยาว์ ณ วัดศรีนวล เป็นเวลา ๓ วัน

พ.ศ. ๒๕๒๕ ถึงวันมรณภาพ เป็นวิทยากรบรรยาย อบรม พระสังฆาธิการในเขต
 ภาค ๔ จังหวัด คือ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัด
 มหาสารคามและจังหวัดร้อยเอ็ด

บรรยายอบรมข้าราชการพลเรือนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 ประชุมสัมมนา ณ หอประชุมศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัย
 ขอนแก่น หลักสูตรยุทธศาสตร์ในการทำงานให้มีประสิทธิภาพ ใน
 หัวข้อธรรมชาติของข้าราชการ เป็นประจำทุก ๆ ปี
 บรรยายอบรมข้าราชการ ครูอาจารย์ เจ้าหน้าที่ลูกจ้างคนงาน ใน
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษาเป็น
 จำนวนมาก ทุก ๆ ปี

งานด้านการสาธารณูปการ

พ.ศ. ๒๕๒๔ ปรับปรุงพัฒนาเขตฌาปนสถาน ให้เป็นระเบียบ เพื่อต้อนรับ
 - สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
 - สร้างศาลาหลวงปู่พระราชมงคลมุนี
 - สร้างห้องสมุดโรงเรียนประภัสสรวินยา วัดศรีนวล ขอนแก่น
 - สร้างอาคารเรียนชั่วคราวเพื่อรองรับนักเรียน สร้างวิหาร

การศึกษาและดูงาน

พ.ศ. ๒๕๓๒ ระหว่างวันที่ ๒๕-๓๑ พฤษภาคม ศึกษาและดูงานการพระพุทธ
 ศาสนาเถรวาท ณ ประเทศศรีลังกา

พ.ศ. ๒๕๓๘ ระหว่างวันที่ ๑๐-๒๐ กุมภาพันธ์ ศึกษาและดูงานการพระศาสนา
 ณ ประเทศอินเดีย

พ.ศ. ๒๕๓๙ ระหว่างวันที่ ๒๓-๒๗ มิถุนายน ศึกษาและดูงานการพระพุทธ
 ศาสนาพุทธ นานาชาติ ณ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน
 นอกนั้นเป็นการศึกษาและดูงานอย่างไม่เป็นทางการ ณ ประเทศ
 สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว ราชอาณาจักรกัมพูชา
 และประเทศพม่า

ด้านสมณศักดิ์และเกียรติศักดิ์

พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้รับเหรียญทองคำ จากสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ในฐานะจัดการศึกษาสงเคราะห์ประสบความสำเร็จ

พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้รับเสนาธรรมจักร และใบประกาศเกียรติคุณพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวงระหว่างสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาเนื่องในวันวิสาขบูชา (๑๓ พ.ค. ๓๒) วันที่ ๓๑ พฤษภาคม ได้รับปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาการศึกษาและสังคมจากมหาวิทยาลัยแคนดี้ ณ พระอุโบสถวัดอัสสสิริยา เมืองแคนดี้ ประเทศศรีลังกา

พ.ศ. ๒๕๓๓ สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ถวายโล่เกียรติคุณในฐานะจัดงานวันแม่แห่งชาติได้ดีเด่น ณ ห้องโถงรวมโรงแรมโฆษะ โดยศึกษาธิการจังหวัดขอนแก่นเป็นผู้แทนมอบถวาย

พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ พระราชาคณะ ชั้นสามัญที่ พระกิตติญาณโสภณ

เกียรติประวัติและความภูมิใจในศาสนกิจเป็นพิเศษ

วันอาทิตย์ที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๒๕ เวลา ๑๔.๐๐ – ๑๔.๓๐ น. ได้รับอาราธนาจากคณะกรรมการจัดงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี มีผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น (นายประภา ยุวานนท์) เป็นประธานให้เป็นผู้แสดงพระธรรมเทศนา ในพิธีอันทรงเกียรติครั้งนี้ ณ มณฑลพิธีหน้าศาลากลางจังหวัดขอนแก่น

มรณภาพ

วันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๔๕ พระกิตติญาณโสภณ ได้รับนิมนต์จากท่านเจ้าคุณพระปริยัติวรคุณ รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น วัดหนองกง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ไปบรรยายในการอบรมครูสอนปริยัติธรรมจังหวัดขอนแก่น ขณะที่ท่านเจ้าคุณบรรยายอยู่นั้น สภาพร่างกายเริ่มผิดปกติ สังเกตได้จากอาการอ่อนล้า และสับสนไม่สดชื่น จนในที่สุดก็หมดสติที่โต๊ะบรรยาย ท่านเจ้าคุณพระปริยัติวรคุณรีบนำพระกิตติญาณโสภณส่งโรงพยาบาลน้ำพอง และส่งต่อโรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่น คณะแพทย์ผู้เชี่ยวชาญถวายการรักษาจนสุดความสามารถ แต่พระกิตติญาณโสภณก็อาการไม่ดีขึ้น สุดท้ายถึงแก่มรณภาพ ในวันอาทิตย์ที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๕ เวลา ๐๔.๑๔ น. สิริรวมอายุได้ ๖๕ ปี ๔๘ พรรษา

ภาคผนวก ข .

หลักธรรมที่ท่านแสดง

จากการเผยแพร่หลักธรรมของพระกิตติญาณโสภณมานาน จึงทำให้เกิดมีผลงานในด้านการเขียนที่ปรากฏชัดเจน คือ การเขียนบทความต่าง ๆ เรื่อง “บุญนำกรรมสนอง” มีเนื้อหาสาระแบ่งเป็น ๒ ภาค คือ ภาคบุญนำและภาคกรรมสนอง เน้นเกี่ยวกับการบำเพ็ญบุญกุศล และเรื่อง เสวนาปัญหาธรรม สามเณรศึกษา และบทความอื่น ๆ หลายเรื่อง ในหนังสือ อนุสรณ์ บุญการีรำลึก ผู้วิจัยขอนำผลงานที่ท่านได้เขียนแต่ละประเภทมาแสดงไว้พอเป็นตัวอย่างดังนี้

บุญนำกรรมสนอง^๑

ความทั่วไป

พระพุทธศาสนาจะเจริญรุ่งเรืองมาโดยต่อเนื่องเป็นมรดกอันล้ำค่าทางวัฒนธรรมไว้กับลูกหลานมาตราบนานเท่าทุกวันนี้ ก็เพราะบรรพบุรุษชาวพุทธได้ศึกษาประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าด้วยความเคารพสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง พุทธศาสนาจึงเป็นเครื่องชี้นำแนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยทุกระดับเป็นส่วนมาก แม้แต่ องค์ประมุขของชาติ ทุกยุคทุกสมัย ทุกพระองค์ ก็ทรงเป็นพุทธมามกะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหลวงองค์ปัจจุบันรัชกาลที่ ๕ ของพวกเรา พร้อมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ทรงเคารพเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงหนักแน่นมาก ทรงประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นตัวอย่างที่ดั่งามของพสกนิกรได้อย่างดั่งามโดยตลอด ประเทศไทยจึงได้รับคำชมเชยยกย่องว่า “มีประชากรนับถือพระพุทธศาสนา มากและมั่นคงมากที่สุด” ในโลก

ชาวพุทธพากันบำเพ็ญบุญกุศล บำรุงพระพุทธศาสนาทางด้านวัตถุ เช่น การก่อสร้าง โบสถ์วิหาร ศาลาการเปรียญและเสนาสนะ ต่าง ๆ เป็นต้นมาตั้งแต่โบราณกาลจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ก็เพราะมีพุทธศาสนาเป็นเครื่องชี้นำแนวทางการดำเนินชีวิตให้รักความเป็นอิสระเสรีภาพได้ไม่เคยตกเป็นเมืองขึ้น (เป็นทาส) ของประเทศมหาอำนาจใด ๆ ทั้งสิ้นจนกระทั่งทุกวันนี้ แต่คนไทยกลับตกเป็นทาสของกิเลสตัณหา มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับผู้บริหารประเทศอ่อนแอ ไร้วิสัยทัศน์ ไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร ปล่อยให้กิเลสตัณหาครอบงำจิตใจ จึงทำให้ประเทศตกเป็นทาสทางเศรษฐกิจของประเทศมหาอำนาจจะวันตกอยู่ในทุกวันนี้

ความจริงการก่อสร้างเสนาสนะต่าง ๆ เช่น โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ เป็นต้นตลอดถึงการสร้างพระพุทธรูป พระประธานใหญ่โต หรือเล็ก ๆ ขนาดไหนก็ตาม นักปราชญ์ทาง

^๑บุญนำกรรมสนอง, (ขอนแก่น : หจก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๓), หน้า ๗-๒๖.

พระพุทธศาสนาท่านบอกว่า “เป็นเพียงอามิสบูชา” เท่านั้นไม่สามารถชำระรักษาสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองถาวรต่อไปได้ **ผู้ปฏิบัติบูชา** คือ การนำหลักธรรมคำสั่งสอนไปประพฤติเป็นการ **ปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรม** ไม่ได้ (ธัมมานุวัธมาปฏิบัติ) เพราะพระพุทธเจ้าตรัสว่า “การบูชาในพระธรรมวินัยนี้ (พุทธศาสนา) มี ๒ อย่าง คือ อามิสบูชา และปฏิบัติบูชา ใน ๒ อย่าง ปฏิบัติบูชามีผลมาก มีอานิสงส์มากกว่า

แต่เมื่อพิจารณาโดยวิธีที่แยกคายแล้วพอจะมองเห็นได้ว่า ทั้ง ๒ อย่างนี้ เป็นปัจจัยเพื่อเกื้อกูลกันจะขาดกันไม่ได้ ถ้าขาดไปอย่างใดอย่างหนึ่งก็อาจจะได้ผลไม่สมบูรณ์ เหมือนต้นไม้ต้องมีเปลือก มีกระพี้ มีแก่น เปลือก กระพี้ ห่อหุ้มแก่น ลำต้นจึงเติบโตได้ **อามิสบูชา** จึงเปรียบเหมือนเปลือก กระพี้ของต้นไม้ **ปฏิบัติบูชา** เหมือนกับแก่นของต้นไม้ แม้พระพุทธเจ้าจะทรงสรรเสริญว่า **ปฏิบัติบูชา มีผลมาก มีอานิสงส์มากกว่าอามิสบูชา** ก็ตาม แต่แยกกันไม่ได้ ถ้าแยกกันศาสนาที่อยู่ไม่ได้ เพราะเป็นปัจจัยเกื้อกูลกันดังกล่าวแล้ว

พุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์

หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ตรัสไว้ดีแล้ว (สาวกขาโต ภกวา ัมโม) คือ ตรัสได้อย่างถูกต้องต้องดั่งงามเปลี่ยนแปลง ทรงชี้ว่า ทำอย่างนี้ได้รับผลดีก็จริงก็จริงก็มีความสุข ทำอย่างนี้ได้รับผลชั่วก็ชั่วจริง คือ ได้รับความทุกข์ ไม่กลับดีเป็นชั่ว ไม่กลับชั่วเป็นดี หลักคำสอนจึงมีความงามทุกระดับ งามในเบื้องต้นคือ ศีล (อาทิกัลยาณัง) งามในท่ามกลางคือสมาธิ (มัชฌกัลยาณัง) งามในที่สุด คือ ปัญญา (ปรีโยสานกัลยาณัง) เป็นคำสอนที่มีความสมบูรณ์ทั้งอรรถรส และ พยัญชนะ จึงเหมาะสมกับคนทุกเพศ ทุกวัย ทุกชาติ ทุกภาษา เพราะเป็นคำสอนที่เป็นสากล เป็นวิทยาศาสตร์ องค์คุณของพระธรรมที่เด่น ๆ มี ๖ ประการ คือ

๑. สาวกขาโต ภกวา ัมโม พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดี
๒. สันติภูมิโก ผู้ปฏิบัติเห็นได้เฉพาะตน
๓. อกาลิโก ไม่เลือกกาลเลือกสมัย ปฏิบัติเวลาใดก็ได้ผลเวลานั้น (สะตัง ัมโม นะ ชะรัง อุเปติ)
๔. เอหิปัสสิโก ทำทนายให้มาพิสูจน์ได้ เพราะเป็นวิทยาศาสตร์
๕. โอปนยิโก สามารถน้อมเข้ามาหาตนและนำตนเข้าไปหาธรรมะได้ (ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ)
๖. ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ วิญญูชนรู้ได้เฉพาะตน

พุทธศาสนาสอนให้รู้ก่อนเชื่อ ส่วนศาสนาอื่นที่ถือพระผู้เป็นเจ้าเบื้องบนว่าเป็นผู้สร้างและผู้บันดาล สอนให้เชื่อก่อนรู้

ถามว่า พระพุทธศาสนาสอนให้รู้อะไร ?

ตอบว่า สอนให้รู้กฎแห่งกรรม

ถามว่า กฎแห่งกรรมได้แก่อะไร ?

ตอบว่า ได้แก่ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว (ยะทิสัง วะปะเต ทิซัง ตาทิสัง ละกะเต
พะลัง กัลยาณะการี กัลยาณัง ปาปะการี จะ ปาปะกัง)

เมื่อรู้แล้วจะเชื่อ ไม่เชื่อก็ได้ ไม่ได้บังคับให้เชื่อ ชาวพุทธทุกคนจึงมีอิสระไม่ตกเป็น
ทาสของใคร แม้แต่พระพุทธเจ้าเอง พระองค์ก็ไม่ทรงบังคับให้ใครเชื่อทรงตรัสกำชับไว้ว่า อักขา
ตาโร ตะถาคะตา พระตถาคตเจ้าทั้งหลายเป็นแต่เพียงผู้ชี้บอกทางเท่านั้น ส่วนคนจะทำตาม
หรือไม่ก็เป็นเรื่องของบุคคล (อตฺตา หิ อตฺตะโน นาโถ = ตนแลเป็นที่พึ่งของตน โก หิ นาโถ
ปะโร ลียา = คนอื่นไม่มีใครหรือจะเป็นที่พึ่งได้ อตฺตะนา หิสฺสันทน นาทัง ละกะติ ทุลละกัง =
คนที่ฝึกตนได้ดีแล้ว ย่อมได้ที่พึ่งอันหาได้ยาก อตฺตา หะเว ชิตัง เสขโย = คนผู้เอาชนะตนเองได้
เป็นผู้ประเสริฐที่สุด

พุทธศาสนาสอนให้รู้ก่อนเชื่อ ก็หมายถึงการสอนเรื่องหมายถึง ตัวปัญญาก่อน แล้ว
ค่อยสอนเรื่องอื่นในภายหลัง ตัวอย่างใน ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร อันเป็น ปฐมเทศนา ตอนว่าด้วย
อริยมรรค ๘ ประการ คือ

๑. ความเห็นชอบ (สัมมาทิฐิ)	๒. ความดำริชอบ (สัมมาสังกัปปะ)
๓. การพูดชอบ (สัมมาวาจา)	๔. การงานชอบ (สัมมากัมมันตะ)
๕. เลี้ยงชีพชอบ (สัมมาอาชีวะ)	๖. พยายามชอบ (สัมมาวายามะ)
๗. ระลึกชอบ (สัมมาสติ)	๘. ตั้งใจชอบ (สัมมาสมาธิ)

ในจำนวน ๘ ประการนี้ นักปราชญ์ท่านสงเคราะห์ลงในไตรสิกขาไว้ ดังนี้

๑. ข้อที่ ๑ และที่ ๒ สงเคราะห์ลงใน ปัญญาสิกขา
 ๒. ข้อที่ ๓ - ๕ สงเคราะห์ลงใน สิลสิกขา
 ๓. ข้อที่ ๖ - ๘ สงเคราะห์ลงใน จิตตสิกขา (สมาธิ)
- (ไตรสิกขาก็คือ สิล สมาธิ ปัญญา นั่นเอง)

พระพุทธองค์ ทรงเน้นไม่ให้เชื่ออะไรง่าย ๆ โดยปราศจากปัญญา จะเห็นได้ในหมวด
ธรรมต่าง ๆ ท่านผู้รื้อยกรองพระธรรมวินัยได้จัดธรรมะเข้ามาเป็นหมวดเป็นหมู่ เพื่อให้เป็นระเบียบ
เรียบร้อยจึงถามกันว่าได้ง่าย ธรรมะ ๒ ข้อ คือ สัทธา (ความเชื่อ) ปัญญา (ความรู้) จะต้อง
มาร่วมกันทุกหมวด สัทธาอยู่หมวดไหน ปัญญา ต้องอยู่ร่วมในหมวดนั้นเสมอ เพื่อป้องกันไม่ให้
ความเชื่อออกนอกทาง จนกลายเป็น สัทธาจริต ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้มีใน กาลามสูตร หรือ เกส
ปุตตสูตร เป็นเรื่องยืนยัน จะยกมาเฉพาะตอนไม่ให้เชื่อง่าย ๑๐ ประการ ดังนี้

๑. มา อะนุสสะเวนะ อย่าเชื่อถือตามที่ฟังมา
๒. มา ปะรัมปะรายะ อย่าเชื่อถือตามที่เล่าต่อ ๆ กันมา
๓. มา อะติกริยายะ อย่าเชื่อถือตามที่ได้ยินว่า ข้อนี้เป็นอย่างนี้
๔. มา ปิฎกะสัมปะทานะ อย่าเชื่อถือว่าคุณความนี้เข้ากับคำราชของเราได้
๕. มา ตักกะเหตุ อย่าเชื่อถือตามที่ได้ตรึกไว้แล้ว
๖. มา นะยะเหตุ อย่าเชื่อตามนัยที่คิดว่าถูกต้อง
๗. มา อาการะปะริวัตถะ อย่าเชื่อตามที่คิดตามเหตุการณ์ อย่างนี้ว่า ดี หรือ ชั่ว
๘. มา ทิฏฐินิฆมานักขันติยา อย่าเชื่อถือว่าคุณความนี้สมกับความทนต่อการพิจารณาตามความคิดเห็นของตน
๙. มา ภัพพะรูปายะ อย่าเชื่อถือโดยคิดว่า ท่านผู้นี้ น่าเชื่อถือ
๑๐. มา สมะโม โน กระ อย่าเชื่อถือว่าคุณธรรมนี้เป็นครูของพวกเรา

ถามว่า ถ้าไม่ให้เชื่อตามที่ว่ามานี้ จะให้เชื่ออย่างไร ?

ตอบว่า ให้เชื่ออย่างนี้ คือ ให้ตั้งใจศึกษา (ปริยัติ) และลงมือ (ปฏิบัติ) ได้สัมผัสผลของการปฏิบัติด้วยตนเองเสียก่อน (ปฏิเวธ) แล้วจึงค่อยเชื่อที่หลังว่า ความเชื่อ(สัตถา) อย่างนี้ พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญว่าเป็นความเชื่อที่มั่นคง เรียกว่า อะจะละสัตถา (ศรัทธาที่ไม่หวั่นไหว) พุทธศาสนาสอนให้รู้ก่อนเชื่ออย่างนี้

ศาสนาที่สอนให้เชื่อก่อนรู้นั้น ดังนี้

ถาม สอนให้เชื่ออย่างไร ?

ตอบ สอนให้เชื่อว่าโลกที่เราอยู่กันทุกวันนี้ พร้อมทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นมาในโลกทั้งหมด พระเจ้าเป็นผู้สร้างและเป็นผู้บันดาลให้เป็นไปตามอำนาจของพระเจ้า

ถาม ถ้าผู้ไม่เชื่อตามพระเจ้าจะเป็นอย่างไร ?

ตอบ ถ้าไม่เชื่อพระเจ้า แม้เป็นคนดีในทัศนะของศาสนาอื่น ก็จะถูก พระเจ้าสาปให้เป็นคนชั่ว ตายแล้วจะเป็นวิญญาณบาปไปตก นรกชั่ววันรันดร์ คือ ไม่ได้เกิดในที่ไหนอีกเลย อยู่ในนรกนั้นตลอดกาลวันรันดร์

ถาม ผู้เชื่อตามพระเจ้าจะเป็นอย่างไร ?

ตอบ ผู้เชื่อตามที่พระเจ้าสอน แม้เป็นคนชั่วในทัศนะของศาสนาอื่น พระเจ้าก็จะไถ่บาปให้กลายเป็นคนดี เป็นผู้มียุญ ตายแล้วจะได้ไปอุปถัมภ์บนสวรรค์ เป็นทาสรับใช้พระเจ้าบนสวรรค์ชั่ววันรันดร์ ไม่ได้จุติไปเกิดที่ไหนอีกเลย

เป็นทาสของพระเจ้าบนสวรรค์ตลอดไป

แสดงว่า ศาสนาประเภทใดก็ตามยืนยันว่า มีนรก มีสวรรค์เหมือนกัน แต่นรก สวรรค์ ในพระพุทธศาสนาไม่ใช่ นรก สวรรค์ชั่ววินัยนรก คือ ผู้ไปเกิดในนรก เพราะผลแห่งการทำความชั่วคือ บาป ได้รับผลในชาติที่เป็นมนุษย์ คือ ความอยู่ร้อนนอนทุกข์ ตายแล้วก็ไปตกนรก แต่เมื่อหมดผลบาปแล้วยังมีโอกาสพ้นจากนรกมาเกิดเป็นมนุษย์ได้ แล้วตั้งใจบำเพ็ญบุญกุศลจนกระทั่งถึงการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน ก็สามารถไปเกิดบนสวรรค์หรือบรรลุมรรคผลได้ในชาติต่อไป

ส่วนผู้ไปอุบัติบังเกิดบนสวรรค์ เมื่อหมดบุญแล้ว จากนั้นอาจจะไปตกนรกหมกไหม้ หรือไปเกิดเป็นเปรต เป็นสัตว์เดรัจฉาน หรือมาเกิดเป็นมนุษย์อีกครั้งก็ได้ แล้วแต่ผลกรรมนั้น จะบันดาล ดังคำบาลีว่า กัมมัง สัตเต วิชชะติ ยะทิทัง หีนปปะณิตะตายะ (กรรม คือการกระทำย่อมจำแนกสัตว์ให้แล้ว และประณิตต่าง ๆ กัน)

สรุปความว่า ทุกศาสนายืนยันว่า มีนรก คือ สถานที่ลงโทษทัณฑ์ของคนบาปในคราวเป็นมนุษย์หลังจากตายไปแล้ว และมีสวรรค์ คือ สถานที่ไปเกิดของคนที่ทำบุญ ในคราวเป็นมนุษย์หลังจากตายไปแล้ว แต่นรก สวรรค์ ในพระพุทธศาสนาเป็นแดนที่มีการกำหนดอายุกาล ไม่ได้ชั่ววินัยนรก ส่วนนรก สวรรค์ ในศาสนาอื่น ตามที่ว่านั้น เป็น นรก สวรรค์ ไม่มีกำหนด อายุ กาล ผู้ไปเกิดต้องเสวยผลกรรมอยู่ที่นั่นตลอดกาลชั่ววินัยนรก

เพราะคำที่หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์ ทนต่อ การพิสูจน์ ค้นคว้าของนักวิทยาศาสตร์ทุกยุคทุกสมัย ยิ่งค้นคว้ายิ่งวิเคราะห์วิจัยมาก เท่าไร ยิ่งเห็นความละเอียดอ่อน ความลุ่มลึก ความเป็นอัจฉริยะ ของพระพุทธศาสนาเท่านั้น กอปรทั้งเป็นหลัก คำสอนที่ส่งเสริมสนับสนุนสันติภาพของสังคมโลก ดังนั้น สมัชชาใหญ่แห่งองค์การสหประชาชาติ ซึ่งมีประเทศต่าง ๆ เกือบ ๒๐๐ ประเทศในโลกเป็นสมาชิก และมีประเทศมหาอำนาจหลายประเทศเป็นกรรมการใหญ่ อีกทั้งกรรมการเหล่านั้นก็นับถือศาสนาต่างกัน แต่มีความเห็นเป็นเอกฉันท์ รับรองวันสำคัญของพระพุทธศาสนาวันหนึ่ง คือ วันวิสาขบูชา อันเป็นวันคล้ายวัน ประสูติ ตรัสรู้ และวันปรินิพพาน ของพระสัมมาพุทธเจ้าว่าเป็น วันสำคัญโลก คณะกรรมการขององค์การโลกนี้ต้องหยุดงานในวันสำคัญนี้

ก็เท่ากับว่า พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาสำคัญของโลกไปพร้อม ๆ กันด้วย ชาวพุทธทั่วโลกควรจะภาคภูมิใจและหวงแหนพิทักษ์รักษาพระพุทธศาสนาโดยการพากันตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยให้ดีขึ้นกว่าเดิมด้วย

ตอนการบำเพ็ญบารมีด้วยอามิส

สมาคมข้าราชการบำเน็จบำนาญจังหวัดขอนแก่น ร่วมกับสาธุชนชาวขอนแก่น ได้ทำบุญกุศล นำไปทอดถวาย ณ วัดสว่างเวงสี บ้านหนองเวง ตำบลหนองเวง อำเภอพระยืน จังหวัดขอนแก่น เพื่อเป็นการสร้างพระพุทธรูประธาน ประดิษฐานไว้ในอุโบสถวัดสว่างเวงสี เพื่อเป็นประโยชน์ในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า จึงได้จัดพิมพ์หนังสือเป็นธรรมบรรณาการ แด่ท่านที่ไปร่วมงานครั้งนี้ โดยมีเนื้อหาสาระว่าด้วยเรื่อง อานิสงส์ ผลบุญกุศล แห่งการบำเพ็ญคุณงามความดีประเภทต่าง ๆ และผลแห่งบาปเวร ที่ตามสนองผู้เป็นเจ้าของกรรมนั้น

ความหมายของคำศัพท์

อานิสงส์

ออกมาจากศัพท์ว่า อา = ทัว, ยิง, กลับความ นิ = เข้า, ลง, ไม่มี, ออก สงส = หลั่งไหล (อา + นิ + สงส = อานิสงส์) มีความหมายรวมกันว่า การหลั่งไหลออกแห่งผลบุญกุศล อย่างไม่ขาดสาย

ผลแห่งการทำความดีต่าง ๆ ชื่อว่า อานิสงส์ ให้ผลข้ามภพข้ามชาติ หลายภพหลายชาติ จนกว่าจะบรรลุมรรคผลนิพพาน เช่น คนผู้ทำบุญกุศลด้วยการสร้างอุโบสถ จะได้รับ อานิสงส์ เท่านั้น เท่านั้น กับ เป็นต้น

ผลแห่งการทำความชั่วต่าง ๆ ชื่อว่า เวร ให้ผลข้ามภพข้ามชาติเหมือนกัน

ผล มีความหมายได้หลากหลาย ดังนี้ ความสำเร็จ, ความเจริญงอกงาม, กำไร, ดอกเบี้ย, ประโยชน์ที่ได้รับ, สิ่งที่เกิดจากเหตุ เช่น บุญบาป สิ่งที่เกิดจากการกระทำทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่น ทำนาได้ผล, เรียนได้ผล, ค้าขายได้กำไร เป็นต้น

ผลานิสงส์ (ผล + อานิสงส์) คือ การไหลออกแห่งความดี, ผลแห่งบุญกุศลที่ตามสนองแก่ผู้เป็นเจ้าของในทุกภพทุกชาติ

บุญ คือ ความดีอันเกิดขึ้นจากการกระทำดีทางกาย วาจา และทางใจ ให้ผลคือความสุขทางเกิดของบุญ ได้แก่

๑. ทาน คือ การให้ส่วนที่เป็นอามิสทาน ทุกอย่างซึ่งมี สัทธา ความเชื่อ และ ปสาทะ เป็นตัวนำ ปัญญา ความรู้ ความเข้าใจ เป็นตัวตาม

๒. ศีล คือ ความตั้งใจงดเว้นจากการทำชั่วทางกาย กับทางวาจา โดยมีสัทธา ความเชื่อ และปสาทะ ความเลื่อมใส เป็นตัวนำ ปัญญา ความรู้ความเข้าใจ เป็นตัวตาม

๓. สมาธิ คือ ความมีจิตมั่นคงหนักแน่น เป็น เอกัคคตาจิต ได้แก่จิตที่มีอารมณ์เดียว ไม่ฟุ้งซ่าน เช่น ตั้งใจไหว้พระสวดมนต์ หรือฟังพระสวดมนต์ เป็นภาษาบาลี สวดไป ฟังไป แต่ไม่รู้เรื่อง ไม่เข้าใจ หรือ ภาวนา คือ การเจริญสมาธิที่เป็นฝ่าย สมถกรรมฐาน โดยมี สัทธา ความเชื่อ ปสาทะ ความเลื่อมใส เป็นตัวนำ ปัญญา ความรู้ ความเข้าใจเป็นตัวตาม

กุศล คือ ความรู้ ความเข้าใจ ความเฉลียวฉลาด ได้แก่ตัวปัญญา คือ ความรู้อย่างทั่วถึง ปริชาที่หยั่งรู้อย่างลึกซึ้งมี ๓ ประเภท

๑. สหชาติปัญญา ความรู้ที่ติดตามมาตั้งแต่เกิด เรียกว่า สัทธาตญาณ ก็ได้ คือ รู้จักหิว รู้จักกิน รู้จักพักผ่อนหลับนอน และรู้จักสืบพันธุ์
๒. ปริหาริกปัญญา ความรู้จัดการบริหาร การปกครอง ดูแลรักษาตน และหมู่คณะ
๓. เนปิกปัญญา ความรู้จักเอาตัวรอดด้วยวิธีที่ถูกต้องดีงาม
๔. วิปัสสนาปัญญา ความรู้เห็นรูปนาม ตามที่เป็นจริงอย่างแจ่มแจ้งชัดเจนจัด เป็นปัญญาชั้นสูง เป็นปัญญาในอริยมรรค ถ้าบำเพ็ญได้อย่างถูกต้องแล้วก็เป็นปัจจัยให้บรรลุมรรคผลนิพพานได้

ปัญญาที่กล่าวทั้งหมดนี้มีการทำให้เกิดได้ ๓ วิธี คือ

๑. ฟัง เรียกว่า “สุตมยปัญญา” ได้แก่การฟังด้วยความตั้งใจจริง “สุตสุตัง ละภะเต ปัญญัง” ฟังอย่างตั้งใจย่อมได้ปัญญา (นักพูดที่ดีและเก่งกล้าก็มาจากนักฟังที่ดีนั่นเอง)
๒. คิด เรียกว่า “จิตตมยปัญญา” ได้แก่การไตร่ตรองตามที่ได้ฟังมาปัญญาก็เกิด
๓. อบรม เรียกว่า “ภาวนามยปัญญา” ได้แก่การพัฒนาความรู้ความเข้าใจ ตามที่ได้ฟัง ได้คิดให้เจริญขึ้น คือให้เกิดความชัดเจนแจ่มแจ้งมากยิ่งขึ้น (สุ จิ ปุ ลิ วินิมุโต กะถัง โส ปณฺหิตโต ภะเว = ผู้ไม่สนใจ ฟัง คิด ถาม และไม่บันทึกไว้เป็นบันทึกได้ยาก)

บุญกุศล คือ การนำคำศัพท์ทั้ง ๒ คำมาพูดต่อกันให้ไพเราะน่าฟัง เต็มคำ บางทีก็พูดว่า กุศลผลบุญ เป็นคำพูดที่คล่องปากขึ้นใจ และชินหูของชาวพุทธทั่วไปนานมาแล้ว จนเป็นเหตุให้คนส่วนมากเข้าใจว่า บุญ กับ กุศลเป็นอันเดียวกัน มีความหมายอย่างเดียวกัน ใช้แทนกันได้ ความจริง บุญกับกุศล มีความหมายต่างกัน เหตุให้เกิดก็ต่างกันดังกล่าวมาแล้ว แต่เป็นเหตุเป็นปัจจัยเกี่ยวพันกัน ทั้งกันไม่ได้ เพื่อจำความหมายของทั้ง ๒ คำนี้ได้ง่ายขึ้น นักปราชญ์ท่านทำคำจำกัดความไว้ว่า บุญเป็นผล กุศลเป็นเหตุ หมายความว่า คนเราเมื่อมีความรู้ ความเข้าใจ (กุศล คือ ปัญญา) ในเรื่องของความดี ความชั่ว (บุญบาป) ก่อนแล้วจึงจะทำบุญ (ความดี) ได้

เสวนาปัญหาธรรม^๒

ปัญหาข้อที่ ๑

ในพิธีการประสมเกี่ยวกับเรื่องทางพระพุทธศาสนา หรือการประสมทั่วไป ที่มีผู้เข้าประสมเป็นชาวพุทธ ในห้องประสมมีการจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชาแบบชาวพุทธ เมื่อเริ่มพิธี มีการจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยเป็นเบื้องต้นก่อน

การจุดธูปเทียนนั้น พิธีกรกล่าวเชิญประธานในพิธีจุดธูปเทียน บางคนกล่าวว่า ขอเรียนเชิญท่านประธานจุด “ธูปเทียน” บางคนก็กล่าวว่า ขอเรียนเชิญท่านประธานจุด “เทียนธูป” เลยเกิดความสับสนไม่ลงรอยกัน ปัญหาที่เลยมีว่า “จุดธูปเทียน” หรือ “จุดเทียนธูป” อย่างไหนจะเหมาะสมกว่ากัน ?

วิธีที่ ๑ พิธีกรกล่าวว่า ขอเรียนเชิญท่านประธาน “จุดธูปเทียน” บูชาพระรัตนตรัย ในคำกล่าว บอกว่าจุด “ธูปเทียน”

วิธีที่ ๒ พิธีกรกล่าวว่า ขอเรียนเชิญท่านประธาน “จุดเทียนธูป” บูชาพระรัตนตรัย ในคำกล่าว บอกว่าจุด “เทียนธูป”

ในทั้ง ๒ วิธีดังกล่าวนี้ เวลาปฏิบัติจริง ๆ ประธานผู้ปฏิบัติหน้าที่ ท่านก็จุด “เทียน” ก่อนเสมอไป ไม่ว่าพิธีกรจะบอกอย่างไรก็ตาม หรือไม่มีผู้กล่าวเรียนเชิญ ท่านก็ทำอย่างนั้น เลยเกิดปัญหา (ทั้ง ๆ ที่ไม่น่าเป็นปัญหา) ว่า พิธีกรควรกล่าวว่า “จุดธูปเทียน” หรือ “จุดเทียนธูป” จึงน่าจะเหมาะสม มีเหตุผลน่าเชื่อถือกว่ากัน

เรื่องที่ควรพิจารณา

การบูชาในทางพระพุทธศาสนา โดยหลักใหญ่แล้ว มีอยู่ ๒ ประเภท คือ

๑. บูชาด้วยการปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ คือ ปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรม (ธรรมานุปฏิบัติ) เรียกว่า “ปฏิบัติบูชา”

๒. บูชาด้วยอามิส คือ เครื่องสักการบูชาต่าง ๆ เช่น ดอกไม้ ธูปเทียน เครื่องอุปโภค บริโภค หรือแม้แต่การก่อสร้างเสนาสนะ เช่น โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ กุฏิสงฆ์ เป็นต้น เรียกว่า “อามิสบูชา”

ในการบูชาทั้ง ๒ อย่างนั้น พระพุทธองค์ตรัสสรรเสริญปฏิบัติบูชา ว่ามีผลมาก

^๒ คณะศิษยานุศิษย์, เสวนาปัญหาธรรม, พิธีฉลองสัญญาบัตร พัดยศพระกิตติญาณโสภณ(ขอนแก่น) : หจก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๓๒, หน้า ๑-๑๑๕.

มีอานิสงส์มาก ได้บุญมากกว่าอามิสบูชา เพราะ การปฏิบัติธรรมเท่านั้น จึงจะสามารถชำระพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองต่อไปได้ อามิสบูชา หากเป็นเครื่องสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาไปไม่ได้ ไม่ แต่การบูชาทั้ง ๒ ประเภทนี้ ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ผู้จะทำอามิสบูชาก็เชื่อว่าได้ทำปฏิบัติบูชาไปพร้อม ๆ กัน เหมือนกับคนทานอาหาร จะทานเฉพาะหัวอาหารอย่างเดียว ก็คงไม่เป็นประโยชน์เท่าที่ควร จำเป็นต้องทานพร้อมกันแก้ม ปอกผัก ผลไม้ พวกหวาน และอื่น ๆ จึงจะครบสูตรของอาหาร ฉะนั้น อามิสบูชา และปฏิบัติบูชา ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ทั้งกันไม่ได้ อย่างน้อยผู้ปฏิบัติธรรม แม้ไม่มีดอกไม้ธูปเทียน ก็ต้องใช้อวัยวะบางส่วน หรือ หอมทั้งอวัยวะร่างกายของตน ซึ่งเป็น “อามิส” เป็นเครื่องบูชาเสมอ

เรื่องที่ควรพิจารณาด้วยเหตุด้วยผลอีกทางหนึ่ง

วิธีการบูชาด้วยอามิส คือ ดอกไม้ ธูปเทียน นั้น ชาวพุทธทั่วไปเข้าใจว่า ใช้เป็นเครื่องบูชา พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ รวมกัน ความเข้าใจอย่างนั้นก็ถูกต้องตรงประเด็น แต่ถ้าจะแยกบูชา ก็พอจะกล่าวด้วยเหตุด้วยผลได้ ดังนี้

พระพุทธเจ้า ชาวพุทธบูชาด้วยกลิ่นหอม คือ จตุรูป ๓ ดอก มีความหมายว่าบูชาพระคุณของพระพุทธเจ้า ๓ ประการ

๑. พระกรุณาคุณ นักปราชญ์ท่านสงเคราะห์เข้าใน นะโม ตัสสะ ฯลฯ บทว่า “กะคะวะโต” แปลว่า ผู้แจกธรรม ผู้โชคดี ผู้เจริญ ผู้ต้น
๒. พระบริสุทธิคุณ นักปราชญ์ท่านสงเคราะห์เข้าในบทว่า “กะคะวะโต” แปลว่า ผู้ไกลจากกิเลสตัณหา ผู้ควรแก่เครื่องสักการบูชาทั้งปวง ผู้ไม่มีความลี้ลับ ผู้เบิกบาน
๓. พระปัญญาคุณ นักปราชญ์ท่านสงเคราะห์เข้าในบทว่า “สัมมา สัมพุทธัสสะ” แปลว่า ผู้ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง ผู้รู้

พระคุณทั้ง ๓ ประการ นักปราชญ์ท่านได้รวมเข้าเป็นประโยค ใช้เป็นพระคาถาไหว้ครู (พระพุทธเจ้า) ว่า “นะโม ตัสสะ กะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ” ดังนั้น รูป ๓ ดอก จึงใช้เป็นเครื่องบูชาพระพุทธเจ้า

พระธรรม ชาวพุทธ บูชาด้วยแสงสว่าง คือ จุตเทียน ๒ เล่ม หรือ เป็นคู่ ๆ บูชา มีความหมายว่า คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแบ่งออกโดยลักษณะ มี ๒ อย่าง คือ

๑. พระวินัย คือ คำสั่ง (พุทธบัญญัติ) หรือ ศีล ได้แก่ ข้อบังคับ ข้อห้ามต่าง ๆ มี ๒๑ ข้อ

๒. พระธรรม คือ คำสอน หมายถึง ข้อปฏิบัติที่ดงามต่าง ๆ มี ๒๑ ข้อ เทียน ๒ เล่ม หรือ เป็นคู่ ๆ จึงใช้เป็นเครื่องบูชาพระธรรม ใช้แสงสว่างบูชา เพราะพระธรรม เป็น

แสงสว่าง (ธัมมปทีโป) ชี้นำแนวทางการดำเนินชีวิตได้ดีที่สุดทางหนึ่ง

พระสงฆ์ ชาวพุทธ บูชาด้วยดอกไม้ มีความหมายว่า เอาความมีระเบียบ ความสวยงาม เป็นเครื่องบูชา เพราะดอกไม้เมื่อนายมาลาการ (ช่างจัดดอกไม้) นำมาร้อย หรือ จัดเข้าหมวดหมู่แล้ว จะมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม มีค่ามีราคาขึ้น แม้จะต่างสีต่างพันธุ์กันก็ตาม เสมือนหนึ่งพระสงฆ์สามเณร แม้จะมาจากต่างตระกูล ต่างเผ่าพันธุ์ ต่างฐานะภูมิชั้น ต่างเชื้อชาติ ภาษาถิ่น ก็ตาม แต่เมื่อเข้ามาสู่พระธรรมวินัย ภายใต้อมงาของผ้ากาสาพัศตร์ โดยมีพระวินัย เป็นเสมือนเส้นด้ายร้อยแล้ว ก็มีความเป็นเอกภาพ เป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม มีค่าสูงขึ้นตามลำดับ พระสงฆ์นั้น มี ๒ ระดับ คือ (๑) สมมติสงฆ์ (๒) อริยะสงฆ์

ดอกไม้ที่จัดบูชาพระสงฆ์ จึงนิยมจัดใส่แจกันเป็นคู่ๆ หมายถึง จัดบูชาพระสงฆ์ ๒ จำพวกนี้เอง

เรื่องจุดรูปเทียน หรือ จุดเทียนรูป เป็นประเด็นที่มีเหตุผลประกอบการพิจารณา ดังนี้

พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ โดยสภาพแล้วผู้ใดเกิดก่อนเกิดหลังกัน ? ตอบว่า พระธรรมเกิดก่อน พระพุทธเจ้า พระสงฆ์เกิดทีหลังสุด ด้วยเหตุผล ดังนี้ พระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบในการตรัสรู้ คือ อริยสัจ ๔ ประการ ได้แก่

๑. ทุกข์สัจ (ชาติ ชรา มรณะ ฯลฯ)
๒. สมุทัยสัจ (กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา)
๓. นิโรธสัจ (วิมุติ วิโมกข์ วิราคะ นิพพาน)
๔. มัคคสัจ (อริยมรรค ๘ ประการ)

ทั้ง ๔ ประการนี้ พระพุทธองค์ทรงค้นพบที่โคนต้นดอกไม้ที่จัดบูชาพระสงฆ์ จึงนิยมจัดใส่แจกันเป็นคู่ๆ หมายถึง จัดบูชาพระสงฆ์ ๒ จำพวกนี้เอง

เรื่องจุดรูปเทียน หรือ จุดเทียนรูป เป็นประเด็นที่มีเหตุผลประกอบการพิจารณา ดังนี้

พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ โดยสภาพแล้วผู้ใดเกิดก่อนเกิดหลังกัน ? ตอบว่า พระธรรมเกิดก่อน พระพุทธเจ้า พระสงฆ์เกิดทีหลังสุด ด้วยเหตุผล ดังนี้ พระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบในการตรัสรู้ คือ อริยสัจ ๔ ประการ ได้แก่

๑. ทุกข์สัจ (ชาติ ชรา มรณะ ฯลฯ)
๒. สมุทัยสัจ (กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา)
๓. นิโรธสัจ (วิมุติ วิโมกข์ วิราคะ นิพพาน)
๔. มัคคสัจ (อริยมรรค ๘ ประการ)

ทั้ง ๔ ประการนี้ พระพุทธองค์ทรงค้นพบที่โคนต้นโพธิ์ฤกษ์นั้น มีอยู่ประจำโลกแล้ว พระพุทธเจ้าจะอุบัติหรือไม่ก็ตาม พระธรรมก็มีอยู่อย่างนั้น เพราะพระธรรม ก็คือ “ธรรมชาติ” ส่วนพระสงฆ์ ก็เป็นลูกของ พระพุทธเจ้า

แม้พระพุทธเจ้าจะเกิดหลังพระธรรม แต่เวลาเรียงลำดับ ต้องเรียงพระพุทธเจ้าขึ้นก่อน เพราะต้องให้เกียรติแก่ผู้ค้นพบ บุชาความสามารถ ความฉลาดแหลมคมของผู้ค้นพบ เสมือนหนึ่งเราเรียก “หมอ” กับ “ยา” ว่า “หมอยา” ยารักษาโรคต่าง ๆ จะเป็นแผนปัจจุบัน หรือ แผนโบราณก็ตาม มีมาพร้อมกับโลก หมอจะเกิดหรือเกิดก็ตาม ยาที่มีอยู่อย่างนั้น เพราะยาก็คือ “ธรรมชาติ” แม้ยาจะเกิดก่อนหมอ แต่หมอในฐานะเป็นผู้ค้นพบ แล้วนำมาสกัดปรุงเป็นยารักษาโรคต่าง ๆ ได้ จึงต้องให้เกียรติแก่หมอ โดยเรียกหมอขึ้นก่อนว่า “หมอยา”

ดังนั้น เวลาพิธีกรกล่าวเรียนเชิญประธานว่า ขอเรียนเชิญท่านประธานจุด “ธูปเทียน” บุษาพระรัตนตรัยจึงมีเหตุผลน่าเชื่อถือ และน่าจะถูกต้องกว่าการ กล่าวว่่า ขอเรียนเชิญท่านประธานจุด “เทียนธูป” บุษาพระรัตนตรัย

เรื่องนี้ จึงน่าจะยุติเป็นแนวเดียวกันได้แล้ว เพื่อผู้ทำหน้าที่พิธีกรจะได้คำพูดที่ถูกต้องตรงกัน เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายต่อไป มิใช่ว่าต่างคนต่างว่า โดยไม่มีเหตุผล จะได้เลิกขัดแย้งกันเสียที แม้แต่หนังสือวัฒนธรรมไทย ของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการและที่ใช้ในสำนักพระราชสำนัก ก็ใช้คำว่า จุด “ธูปเทียน”

ปัญหาข้อที่ ๒ ควรจุดธูปเทียนข้างขวา หรือข้างซ้ายของพระพุทธรูปก่อน

การจุดธูปเทียนบุชาพระรัตนตรัยอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งหาที่ยุติยังไม่ได้ คือ จะจุดเทียน จุดธูป เล่ม/ดอกข้างขวา หรือ ข้างซ้ายของพระพุทธรูปก่อน มักจะสับสนในทางปฏิบัติ เอาเข้าจริง ก็แล้วแต่ผู้จุดจะปฏิบัติเอง ไม่มีหลักไม่มีหลักกฎเกณฑ์ ผู้ใดจะอย่างไรก็ได้แล้วแต่ความเข้าใจของตนเอง จึงเป็นเหตุให้ถกเถียงกันในวงสนทนาหลาย ๆ วงการขอพูดกับท่านผู้อ่านพอเป็นแนวทางโปรดได้พิจารณาด้วยเหตุผล แล้วค่อยเชื่อ หรือไม่เชื่อก็เป็นสิทธิ์ของท่าน เพราะพระพุทธศาสนา ไม่ได้สอน “ให้เชื่อก่อนรู้” แต่สอน “ให้รู้ก่อนเชื่อ” หมายถึง สอนเรื่อง “ปัญญา” คือ “ความรู้” ก่อน แล้วค่อยว่าเรื่อง “ศรัทธา” คือความเชื่อทีหลัง เมื่อรู้แล้วจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็เป็นเรื่องของผู้รู้ ไม่ได้บังคับให้เชื่อ นี่คือ “พระพุทธศาสนา” เป็นวิทยาศาสตร์ สามารถทดลองพิสูจน์ค้นคว้า ได้ทุกยุคทุกสมัย ธรรมะเป็น “อกาลิก” เหมาะสมกับสมัยอยู่เสมอ

ปัญหาข้อนี้ ขอชี้แจงว่า คำว่า “ทางขวาหรือทางซ้าย” ในที่นี้ หมายถึง “ขวา/ซ้าย” ของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก (ขวาของพระพุทธรูป คือซ้ายของผู้จุด ซ้ายคือขวาของผู้จุด) เวลาจุดธูปเทียน จะจุดทางขวา หรือทางซ้ายของพระพุทธรูปก่อน ว่าถึงเรื่องเทียนก่อน ผู้ปฏิบัติหน้าที่ให้จุดเทียนเล่มทางขวา ของพระพุทธรูปก่อน เพราะทางขวาดูถือกันว่าเป็นทางที่จะต้องทำความเคารพ

อันดับหนึ่ง แล้วถึงจุดเล่มที่อยู่ทางซ้าย ถ้าเทียนมีคู่เดียว ก็มักจะตั้งไว้ร่วมกับแท่นที่ตั้งกระถางรูป แต่ถ้าเทียนมีหลายคู่ ประสงค์จะจุดหมดทุกคู่ ก็ให้จุดเล่มที่อยู่บนโต๊ะชั้นสูง ๆ จากขวาพระพุทธรูป ไปซ้ายก่อน แล้วค่อยจุดลงมาชั้น ต่ำ ๆ ตามลำดับ แล้วจึงจุดคู่ที่อยู่ร่วมกับกระถางรูปทีหลัง เป็นอันเสร็จเรื่องเทียน

เรื่องของรูป นิยมใช้ ๓ ดอก มีอยู่ชุดเดียว ตั้งอยู่บนโต๊ะหมู่ตัวกลางต่ำสุด ร่วมกับเชิงเทียน ๑ คู่ จุดเอากลั่นบูชาพระคุณ ๓ ประการ ของพระพุทธเจ้า ดังกล่าวแล้วในตอนต้น ผู้ปฏิบัติหน้าที่ให้จุดจากดอกทางขวาไปซ้ายเหมือนกับจุดเทียน เป็นอันยุติด้วยเหตุด้วยผล เกี่ยวกับเรื่องรูปเทียนเท่านี้

ปัญหาข้อที่ ๓ เรื่องการตั้งโต๊ะหมู่บูชา

โต๊ะหมู่บูชาที่นิยมใช้มากที่สุดในปัจจุบันนี้ มีหมู่ ๗ กับหมู่ ๕ ชุดที่เป็นหลัก จะเป็นโต๊ะหมู่เท่าไรก็ตาม ที่ขาดไม่ได้ คือ พระพุทธรูป ๑ องค์ กระถางรูป ๑ อัน เชิงเทียน ๑ คู่ นอกจากนี้ ถ้าครบชุด จะมีดังนี้

หมู่ ๗ ต้องมีเชิงเทียน (ที่สำหรับตั้งเทียน) ๕ คู่ แจกัน (ที่สำหรับจัดดอกไม้) ๒ คู่ พานพุ่ม (พานสำหรับรองรับพุ่มดอกไม้) ๒ คู่ กับอีก ๑ พาน

หมู่ ๕ เชิงเทียน ๖ คู่ แจกัน ๓ คู่ พานพุ่ม ๓ คู่กับเดี่ยวอีก ๑ พาน

ข้อสังเกตในการจัดตั้ง

การจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชา ต้องสังเกตจดจำให้ได้เพราะโต๊ะหมู่ มีด้านหน้า ด้านหลัง ด้านข้าง ด้านที่มีลวดลาย เวลาตั้ง ต้องหันออกข้างหน้า ด้านที่เรียบ ๆ ไม่มีลาย ต้องหันไปข้างหลัง (ทุกตัว) โต๊ะแท่น สำรองรับโต๊ะหมู่ก็เช่นเดียวกัน หันด้านหน้าออก

การจัดตั้งเครื่องชุดโต๊ะหมู่ ต้องสังเกตอวัยวะที่ตัวคนเราเป็นสิ่งเปรียบเทียบ คือ ส่วนเดี่ยวไม่มีคู่ เช่น ศรีษะ จมูก ปาก สะดือ และต่ำลงไป ธรรมชาติสร้างไว้ตรงกลาง ของมีคู่ เช่น หู ตา รูจมูก แขน ขา ธรรมชาติสร้างไว้ด้านข้าง

การจัดตั้งชุดโต๊ะหมู่ ก็ถือตามแบบคน คือ ของเดี่ยว เช่น พระพุทธรูป วางบนโต๊ะตัวกลางที่สูงกว่าเพื่อน พานพุ่ม (พุ่มดอกไม้) เดี่ยว ตั้งกลางโต๊ะตัวต่ำลำดับลงมาจากพระพุทธรูป กระถางรูป ตั้งบนโต๊ะตัวกลางต่ำสุด

พระพุทธรูป เวลาตั้งจะผินพระพักตร์ (หน้า) ไปทางไหนก็ได้ เพราะเป็นองค์แทนพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าผินพระพักตร์ไปทุกทิศ ทั้ง ๔ ทิศ ๘ ทิศ ไม่เลือกกว่าเป็นทิศไหน ดังนั้น พระพุทธรูปในฐานะองค์แทนพระพุทธเจ้า จึงหันพระพักตร์ไปได้ทุกทิศทาง แล้วแต่

สถานที่ที่จัดตั้งว่า จะเหมาะสมอย่างไร แต่มีข้อควรสังเกตอยู่ว่า เมื่อพระพุทธรูปหันพระพักตร์ไปทางไหน พระสงฆ์เป็นประธาน หรือ ทั้งหมด ต้องให้หันหน้าไปทางนั้นด้วย

สิ่งที่เป็นคู่ เจริญเทียน ถ้าเป็นโต๊ะตัวกลางก็ตั้ง มุมหน้าทั้ง ๒ ร่วมกับ พระพุทธรูป ปานพุ่ม (ถ้ามีที่พอตั้งได้) ตะหมั่วตัวข้าง ก็ตั้งมุมนอกด้านหน้า ร่วมกับ ปานพุ่มคู่ซ้ายขวา แจกัน ตั้งมุมนอกด้านหลัง ร่วมกับ พระพุทธรูป (ถ้ามีที่พอตั้งได้) และพานพุ่มคู่ซ้ายขวาเหมือนเจริญเทียน ปานพุ่ม อันคู่ ตั้งตรงกลางบนโต๊ะหมู่ที่อยู่ข้างซ้ายขวา ร่วมกับเจริญเทียน/แจกันคนละข้าง

แต่ถ้าแบบไม่ต้องใช้ครบชุด เพราะสิ่งของไม่เพียงพอ เอาแค่พระพุทธรูป ๑ องค์ กระจกรูป ๑ กระจก เจริญเทียน ๑ คู่ (อยู่ร่วมกับกระจกรูป) แจกัน ๑ คู่และพานพุ่ม ๑ ปานก็พอ ส่วนที่ว่างอยู่นั้น ก็หาแก้วใส่ดอกไม้ กระจกดอกไม้ต้องกล้วย หรือพุ่มดอกไม้กระดาษ์ตั้งแทนก็ได้

ปัญหาข้อที่ ๔ เรื่องการใช้ธงชาติ และพระบรมฉายาลักษณ์

การใช้ธงชาติ และพระบรมฉายาลักษณ์ (ภาพถ่าย) หรือ พระบรมสาทิสลักษณ์ (ภาพวาด/เขียน) ร่วมกับโต๊ะหมู่บูชา การประชุมเป็นพิธีการของทางฝ่ายบ้านเมือง เมื่อจุดเทียนธูปบูชาพระรัตนตรัย และกราบเสร็จควรปฏิบัติต่อธงชาติ และพระบรมฉายาลักษณ์ หรือ พระบรมสาทิสลักษณ์อย่างไร ขออ้างอิงอย่างมีหลักฐานโดยระเบียบของราชการ คือ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ร่วมกับสำนักพระราชวัง ได้พิจารณาข้อควรปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องนี้ นายอำเภอเมืองแพร่ นำลงหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ คอลัมน์มุมข้าราชการโดยซี. ๑๒ การแสดงความเคารพ ณ ที่บูชา ดังหลักฐานต่อไปนี้

สหประชาชาติ ได้ประกาศให้ปี พ.ศ. ๒๕๓๑ – ๒๕๔๐ เป็น “ทศวรรษโลก” เพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม” ทั้งนี้ ก็โดยมุ่งหวังให้ “วัฒนธรรม” ได้ช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นในสังคมโลก ประเทศไทยได้ประกาศให้ปี ๒๕๓๗ เป็น ปีรณรงค์วัฒนธรรมไทย ปีวัฒนธรรมไทยบางอย่างที่ผมสังเกตมานาน และเห็นว่ามีปฏิบัติที่ยังล้าหลังอยู่มาก

วัฒนธรรมที่ว่าก็คือ การแสดงความเคารพ ณ ที่บูชาของผู้เป็นประธานในพิธี ซึ่งโดยปกติ ก็มีทั้งนักการเมือง ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ หัวหน้าหน่วยงาน และใครต่อใครอีกเป็นจำนวนมาก ที่ถูกเชิญให้เป็นประธาน หรือผู้ได้รับมอบหมายให้เป็นประธาน ซึ่งยังปฏิบัติไม่ถูกต้อง ทำให้คนทั่วไป และคนรุ่นหลังกังขาว่า การแสดงความเคารพ ณ ที่บูชาปฏิบัติอย่างไรกันแน่

ผมก็เลยตัดสินใจว่า ถึงเวลาที่จะได้เผยแพร่เรื่องราวดังกล่าว คือ การแสดงความเคารพ ณ ที่บูชาผ่านคอลัมน์ คุณซี. ๑๒ เพื่อให้ทราบโดยทั่วกัน

เรื่องนี้ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้มีหนังสือ ที่ ศธ ๑๓๓/๕๕๔๑ ลงวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๓๑ หรือไปยังสำนักพระราชวัง มีเนื้อหาสาระว่า สำนักงาน

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกำลังรวบรวมแบบอย่างปฏิบัติทางวัฒนธรรม และเรียบเรียงเอกสาร เรื่อง มารยาทไทย เพื่อพิจารณากำหนดให้เป็นแนวทางปฏิบัติแบบเดียวกัน ในกรณีนี้ มีปัญหาสำคัญอยู่เรื่องหนึ่ง ซึ่งคณะกรรมการผู้กร่างเสนอว่าในกรณีที่ตั้งที่บูชา มีพระพุทธรูป ธงชาติ และ พระบรมฉายาลักษณ์ ประดิษฐานอยู่ด้วยกัน เมื่อประธานกราบพระพุทธรูปแล้ว ถอยออกมาค้อมศีรษะคำนับครั้งเดียวตรงกลาง คือ ตรงพระพุทธรูป ได้ชื่อว่า เคารพทั้งธงชาติ และ พระบรมฉายาลักษณ์ ในขณะเดียวกัน ทั้งนี้จะเป็นการสมควร หรือไม่ ?

สำนักงานพระราชวัง ได้มีหนังสือ ที่ พว ๑/๑๗๒๕ ลงวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๓๑ ตอบข้อหารือดังกล่าว สำนักพระราชวัง ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า การแสดงความเคารพ ตามที่ระบุในเอกสารดังกล่าวเป็นการถูกต้องแล้ว

ก็เป็นอันว่า ประธานค้อมศีรษะ คำนับเพียงครั้งเดียวเท่านั้น ไม่ต้องไปค้อมศีรษะ ถึง ๓ ครั้ง อย่างที่หลาย ๆ ท่านปฏิบัติกันอยู่

โอกาสนี้ ผมก็ขอความกรุณาได้โปรดช่วยกัน ชี้แจง ทำความเข้าใจ ให้ราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนหน่วยงานต่าง ๆ ได้เข้าใจ และถือปฏิบัติให้เหมือน ๆ กัน ก็จะเป็น ประโยชน์กับบ้านเมืองของเราคนของเรา และปรีดรงค์วัฒนธรรมไทยอย่างแน่นอน

คราวนี้เห็นทีจะได้ข้อยุติแล้วว่า ท่านประธานควรจะปฏิบัติอย่างไร จึงจะเป็นการ ถูกต้องนะครับ

ทิวรัตน์ โกสยภานนท์

นายอำเภอเมืองแพร่

สรุปความการเสวนาปัญหาธรรม

เกี่ยวกับศาสนพิธี เรื่องควรปฏิบัติต่อโต๊ะหมู่บูชา ในโอกาสมีกาประชุมเป็นแบบชาว พุทธ เพื่อจำง่าย ดังนี้

ปัญหาข้อที่ ๑ พิธีกล่าวเชิญท่านประธานจุด “รูปเทียน” บูชาพระรัตนตรัย ไม่ต้อง ลังเลสงสัยต่อไปอีก ในการจะใช้ประโยคคำพูดว่า “จุดรูปเทียน” หรือ “จุดเทียนรูป” ให้ประกาศ อย่างองอาจกล้าหาญ ด้วยความเชื่อมั่นได้เลยว่า จุด “รูปเทียน” บูชาพระรัตนตรัย

ปัญหาข้อที่ ๒ ผู้เป็นประธานปฏิบัติหน้าที่ ก็ไม่ต้องลังเลสงสัยว่า จะจุดเทียนเล่มข้าง ขวา หรือ ข้างซ้าย ของพระพุทธรูปก่อน ให้จุดด้วยความมั่นใจ และองอาจกล้าหาญ คือ จุดเล่มข้าง ขวาของพระพุทธรูปก่อน จุดรูปก็คอกข้างขวาก่อนเช่นกัน

ปัญหาข้อที่ ๓ และ ๔ กรณีโต๊ะหมู่บูชา มีพระพุทธรูป ธงชาติ และพระบรมฉายาลักษณ์ (ภาพถ่าย) หรือ พระบรมสาทิสลักษณ์ (ภาพวาด/เขียน) ประดิษฐานอยู่ร่วมกัน เมื่อ

ประธานจตุรปูเทียมนุชาพระรัตนตรัย และกราบพระพุทธรูปแล้ว ลูกขึ้นยืนถอยหลังออกมา ๑ ก้าว แล้วก้มศีรษะคำนับครั้งเดียว ตรงพระพุทธรูปก็พอแล้ว ชื่อว่า ได้เคารพ ธงชาติ และ พระบรมฉายาลักษณ์ไป พร้อม ๆ กัน ไม่ต้องไปคำนับธงชาติและพระบรมฉายาลักษณ์อีก เหมือนอย่างหลาย ๆ ท่านเคยทำกันมาแล้ว

ปัญหาข้อที่ ๕ การกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย ผู้เป็นประธาน นำกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย หรือ ใช้ว่าพร้อมกันก็ตาม ขอดังข้อสังเกตเป็นความคิดเห็นส่วนตัว ประกอบด้วยเหตุผลดังนี้. ส่วนมากกล่าวว่าพร้อมกันว่า “อิมินา สักกาเรนะ ตัง พุทฺธัง อภิปุชชะยามะ” “ตัง ฐัมมัง ตัง สังฆัง” นอกนั้นเหมือนกัน

พระเถระบางรูปว่า “อิมินา สักกาเรนะ พุทฺธัง ปุชชะ” “ฐัมมัง สังฆัง ปุชชะ” บางแห่งว่า “อภิปุชชะยามิ” “ปุชชะมิ” เมื่อไม่ค่อยเหมือนกันอย่างนี้ ต่างคน ต่างคณะ ก็ต่างว่า แล้วแต่ผู้นำในแต่ละแห่งจะกำหนด ส่วนมากจะไม่ค่อยใส่ใจคิดกัน ก็เลยปล่อยเลยตามเลย จึงเขียนเรื่องนี้ขึ้นมา เพื่อได้อ่าน เป็นข้อสังเกต หากเห็นว่า มีเหตุผลดี ก็เอาไปใช้ได้ ไม่สงวนลิขสิทธิ์

เอาคำมี “ตัง” กับไม่มี “ตัง” ก่อน อย่างไหนมีเหตุผลควรไม่ควรอย่างไร ท่านที่บัญญัติ “ตัง” มาใช้ร่วมกับคำบูชา น่าจะมีเหตุผล มีตัวอย่างที่ควรเชื่อถือกว่าก็อาจเป็นไปได้ คือ

ข้อสังเกต ในทางไวยากรณ์ ภาษามคธ (ภาษาบาลี) ส่วนมาก เมื่อมี “ตะ” ที่แปลว่า “นั่น” ต้องมี “ยะ” ที่แปลว่า “ใด” รับ (ยะ ไค ตะ นั้น รับกัน) แต่คำบูชาพระรัตนตรัย ไม่มี ยะ มีแต่ ตะ จีมา ลอย ๆ จึงไม่น่าจะถูกต้อง พวกที่คิดอย่างนี้ก็เลยกล่าวคำบูชาว่า “อิมินา สักกาเรนะ พุทฺธัง ปุชชะมิ/ปุชชะ” (ถ้าไม่มี ตัง ก็มักจะไม่น่าจะใช่ศัพท์ว่า “อภิ” นำหน้า)

ความคิดเห็นส่วนตัว ถ้าบูชาพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ควรคำว่า “ตัง” มาร่วมเป็นอย่างยิ่ง ให้สังเกตที่บทคาถาไหว้ครู “นะโม” ว่า “นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต ฯลฯ” ไม่เห็นมี “ยัสสะ” มารับ “ตัสสะ” เลย และใช้มาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ส่วนที่ไม่มี “ตัง” นำหน้านั้น ไม่มีเหตุผล ไม่มีตัวอย่างอ้างอิง พอจะเชื่อถือได้ ดังนั้น การใช้ “ตัง” ร่วม จึงน่าจะเหมาะสมกว่า

ผู้เผด็จหมู่คณะให้ว่า คำไหว้ครู (นะโม ตัสสะ) ก็น่าจะใช้ว่า “หันทะมะยัง ตัสสะ ภะคะวะโต ปุพพะภาคะนะมะการัง กะโรมะ เส” ใช้ “ตัสสะ” แทนคำว่า “พุทฺธัสสะ” โดยนิยมตามบท “นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต ฯลฯ” คณะวัดศรีนวล ใช้وبرมพระเนร และทายกทายิกาปฏิบัติตามวิธีนี้ โดยไม่ถือว่า อย่างไหนผิดอย่างไหนถูก ถือเหตุผลน่าเชื่อถือ และมีตัวอย่างประกอบเป็นสำคัญ

คำกริยาว่า “อภิปุชชะยามิ/มะ” ถ้ากล่าวบูชาพระรัตนตรัย การใช้ศัพท์ว่า “อภิ” ซึ่งแปลว่า “อย่างยิ่ง” นำหน้าคำกริยานั้น สมควรอย่างยิ่ง เพราะการบูชาพระรัตนตรัย ต้องบูชาให้พิเศษยิ่งกว่าการบูชาอย่างอื่น ส่วนคำลงท้ายว่า “มิ/มะ” ใช้สำหรับคน ๆ เดียวหรือหลายคนว่า

พร้อมกันนั้น ก็ถูกต้องตามกฎไวยากรณ์แต่ถ้า พิจารณาดูคำราชาศัพท์นักปราชญ์โบราณท่านรจนเอาไว้แล้ว ท่านมีแต่ที่เป็น “เอกพจน์” คือ “มิ” ทั้งนั้น เช่น คำไหว้พระ “อะระหัง สัมมา ฯลฯ อภิวัตมิ” “สาวกขาโต ฯลฯ ฐัมมัง นะมัสสามิ” เป็นต้น ดังนั้น คำบูชาพระรัตนตรัย ก็นิยมตามคำโบราณท่านว่า “อภิปูชามิ” คุณจะเข้าทำกว่า หรือ โดยเหตุผลในทางธรรมะการบำเพ็ญความดีงามต่าง ๆ เป็นการสะสมความดีเฉพาะตัว แม้จะทำ /ว่าร่วมกัน เป็นการกระทำของแต่ละคน ดังนั้น การกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย ใช้เป็นเอกพจน์ลงท้ายว่า “มิ” จึงน่าจะเหมาะสมกว่า ส่วนการใช้ในรายการอย่างอื่น เช่น การแต่งภาษามคธ ก็ต้องใช้ตามกฎเกณฑ์ของไวยากรณ์ ตามสมควรแก่กรณีนั้น

ภาคผนวก ค

ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์

ที่ ๐๖๖ ร.๑๖๑๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
 วิทยาเขตขอนแก่น ๓๐ หมู่ ๕ ตำบลโคกอี
 ลาดหลุมเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
 โทร. ๐-๔๓๒๔-๓๕๕๗ โทรสาร ๐-๔๓๒๔-๓๕๕๕

๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสงกรานต์ ธมฺมทินโน/จันทร์แดง นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น รหัส ๕๑๐๕๔๐๕๔๑๕ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาผลงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระกิตติญาณโณภณ(บัวผัน ปุณฺณธมฺโม)” โดยมี พระมหาประมวธ ฐานตโต,ดร. และ ดร.ประยูร แสงใส เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ในการนี้ ทางคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ประสงค์ให้วิทยานิพนธ์ของนิสิตมีความสมบูรณ์ในด้านเนื้อหาวิชาการและถูกต้องตามระเบียบวิธีวิจัย จึงมีมติเห็นชอบให้มีการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับงานวิทยานิพนธ์ ดังนั้น จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์ท่านในฐานะเป็นศิษยานุศิษย์ของพระเดชพระคุณพระกิตติญาณโณภณ(บัวผัน ปุณฺณธมฺโม)

จึงเรียนเพื่อพิจารณา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต,ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ภาคผนวก ง

แบบสัมภาษณ์

ใช้สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ศิษยานุศิษย์ฝ่ายบรรพชิต, ฝ่ายคฤหัสถ์ กลุ่มผู้เคยบวชเรียน
ที่วัดศรีนวลหรือเคยเป็นศิษย์วัด , ไวยาวัจกร, อุบาสก, อุบาสิกา

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์นี้สำหรับใช้เพื่องานวิจัย คำตอบของท่านทุกข้อมีความสำคัญยิ่งต่องาน
วิจัยครั้งนี้ จึงขอความกรุณาให้ท่านโปรดตอบคำถามตามความเป็นจริง และแสดงความ
คิดเห็นตามความเป็นจริง ขออนุโมทนาขอขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ด้วย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

- ๑.๑ ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี
- ๑.๒ บรรพชิต () อายุ.....ปี พรรษา.....ปี
- ๑.๓ คฤหัสถ์ () อายุ.....ปี เพศ () ชาย () หญิง
- ๑.๔ สถานภาพ () โสด () แต่งงาน () หย่า () หม้าย
- ๑.๕ อาชีพ.....
- ๑.๖ วุฒิการศึกษาด้านศาสนศึกษา นักธรรม.....เปรียญ.....
- ๑.๗ วุฒิการศึกษาด้านสามัญ () ประถมศึกษา () มัธยมศึกษา
() ธรรมศึกษา.....() ปริญญาตรี () สูงกว่าปริญญาตรี.....
อื่น (ระบุ).....

ตอนที่ ๒ ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระกิตติญาณโสภณ (บัวผัน ปุณฺณมโม)

๑. ท่านมีความเห็นอย่างไรกับวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระกิตติญาณโสภณ (บัวผัน
ปุณฺณมโม) ?

.....

.....

.....

๒. ท่านคิดว่าลีลาการแสดงธรรมของพระกิตติญาณโสภณ (บัวผัน ปุณฺณมโม) ที่มุ่งสอน
พระภิกษุอุบาสกอุบาสิกาเด็กและเยาวชนนั้นเป็นอย่างไรบ้าง ?

.....

.....

.....

๓. ท่านคิดว่าวิธีการสอนของพระกิตติญาณโสภณ (บัวผัน ปุณฺณมฺโม) มีอะไรบ้าง ที่ทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาอยากปฏิบัติตาม ?

.....

.....

.....

๔. ท่านมีความเห็นอย่างไรเกี่ยวกับเนื้อหาที่ใช้ในการเทศน์ของพระกิตติญาณโสภณ (บัวผัน ปุณฺณมฺโม) ?

.....

.....

.....

๕. ท่านเห็นว่าประโยชน์ที่ท่านได้รับตามแนวที่พระกิตติญาณโสภณ (บัวผัน ปุณฺณมฺโม) สอนนั้นคืออะไรบ้าง ?

.....

.....

.....

๖. คุณลักษณะพิเศษของท่านเจ้าคุณพระกิตติญาณโสภณ (บัวผัน ปุณฺณมฺโม) เป็นนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ดีในทัศนะของท่าน คืออะไรบ้าง ?

.....

.....

.....

๗. ขอบทราบความคิดเห็นเกี่ยวกับ ปฏิปทาในการครองตน ครองคน ครองงาน ของพระกิตติญาณโสภณ (บัวผัน ปุณฺณมฺโม) เป็นอย่างไรบ้าง ?

.....

.....

.....

๘. งานเผยแผ่ที่ท่านเจ้าคุณพระกิตติญาณโสภณ (บัวผัน ปุณฺณมฺโม) ดำเนินการมีอะไรบ้าง ?

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ ศึกษาหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระกิตติญาณโสภณ (บัวผัน ปุณฺณมโม)

๑. ท่านเจ้าคุณพระกิตติญาณโสภณ มีวิธีการสอนทำให้ผู้ฟังยินดีปฏิบัติตามอย่างไร ?

.....

.....

.....

๒. ท่านเห็นว่าเจ้าคุณพระกิตติญาณโสภณ มีแนวคำสอนมุ่งสอนให้ พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา มีคุณสมบัติอย่างไร ?

.....

.....

.....

๓. ท่านเจ้าคุณพระกิตติญาณโสภณ มีหลักและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไร ?

.....

.....

.....

๔. ท่านเจ้าคุณพระกิตติญาณโสภณได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ได้ดำเนิน การอยู่นั้นมี ประโยชน์ต่อสังคมอย่างไร ?

.....

.....

.....

๕. หลักธรรมท่านเจ้าคุณพระกิตติญาณโสภณใช้สอนเป็นประจำมีอะไรบ้าง ?

.....

.....

.....

๖. ท่านเจ้าคุณพระกิตติญาณโสภณ มีวิธีการอบรมภิกษุสามเณร และเด็กวัดอย่างไรบ้าง และ ผลที่เกิดจากการอบรมของท่านเป็นอย่างไร ?

.....

.....

.....

๗. ท่านเคยได้เข้าร่วมกิจกรรมการเผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โครงการต่าง ๆ เช่น โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน, งานอุปสมบท, การฝึกอบรมศีลธรรมแก่เด็กเยาวชน ที่ดำเนินงานโดยท่านเจ้าคุณพระกิตติญาณโสภณบ้างไหม และผลจากกิจกรรม ดังกล่าวเป็นอย่างไรบ้าง ?

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ ศึกษาผลของการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของ พระกิตติญาณโสภณ

๑. ผลงานการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระกิตติญาณโสภณทั้ง ๖ ด้าน

๑) ด้านการปกครอง.....

.....

.....

.....

๒) ด้านการศาสนศึกษา.....

.....

.....

.....

๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์.....

.....

.....

.....

๔) ด้านการสาธารณูปการ.....

.....

.....

.....

๕) ด้านการสาธารณสงเคราะห์.....

.....

.....

.....

๖) ด้านงานกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๕ ความคิดเห็นทั่วไปและข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขออนุโมทนาขอขอบคุณที่กรุณาตอบคำถาม

ผู้สัมภาษณ์

พระมหาสงกรานต์ ฐมมทินฺโน

นิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

โทร ๐๘๑-๐๕๕๑๘๓๓

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ภาคผนวก จ
ภาพการสัมภาษณ์

ภาพที่ ๑

สัมภาษณ์พระเทพกิตติรังษี เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น
วัดธาตุ วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๕

ภาพที่ ๒

สัมภาษณ์ พระราชปรีชิตโสภณ รองเจ้าคณะจังหวัด
ขอนแก่น วัดหนองกุง วันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕

ภาพที่ ๓

สัมภาษณ์ พระครูสิทธิธรรมนิเทศ์ เจ้าอาวาส วัดศรีนวล
เจ้าคณะอำเภอบ้านแฮด วันที่ ๓ กันยายน ๒๕๕๕

ภาพที่ ๔

สัมภาษณ์พระครูปรีชิตธรรมานุสาสก์ รองเจ้าอาวาส
วัดศรีนวล วันที่ ๓ กันยายน ๒๕๕๕

ภาพที่ ๕

สัมภรณ์ พรศุปรีย์จิตินทสาร ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
วัดศรีนวล วันที่ ๓ กันยายน ๒๕๕๕

ภาพที่ ๖

สัมภรณ์ พระปลัดเจริญ ปณญาวโร ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
วัดศรีนวล วันที่ ๓ กันยายน ๒๕๕๕

ภาพที่ ๗

สัมภรณ์ กลุ่มศิษยานุศิษย์ฝ่ายฆราวาส
นายสมบุรณ์ สุทธิพิเศษ วันที่ ๓ กันยายน ๒๕๕๕

ภาพที่ ๘

สัมภรณ์ กลุ่มศิษยานุศิษย์ฝ่ายฆราวาส
นายชาญ เวียงพิทักษ์ วันที่ ๓ กันยายน ๒๕๕๕

ภาพที่ ๕

สัมภาษณ์ กลุ่มไวยาวัจกร นายทรงศิลป์ พรหมนงค์
วันที่ ๖ กันยายน ๒๕๕๕

ภาพที่ ๑๐

สัมภาษณ์ กลุ่มไวยาวัจกร นายหนูเรียง เนตรสุภาพ
วันที่ ๖ กันยายน ๒๕๕๕

ภาพที่ ๑๑

สัมภาษณ์กลุ่มอุบาสก นายวีระพล จันทร์สม
วันที่ ๗ กันยายน ๒๕๕๕

ภาพที่ ๑๒

สัมภาษณ์กลุ่มอุบาสก นายชนะ โนนทวนงษ์
วันที่ ๗ กันยายน ๒๕๕๕

ภาพที่ ๑๓

สัมภาษณ์กลุ่มอุบาสก นายม้วน คนกลาง
วันที่ ๓ กันยายน ๒๕๕๕

ภาพที่ ๑๔

สัมภาษณ์กลุ่มอุบาสิกา นางคุณ ผุดผ่อง
วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๕๕

ภาพที่ ๑๕

สัมภาษณ์กลุ่มอุบาสิกา นางพิศ อุดรนคร
วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๕๕

ภาพที่ ๑๖

สัมภาษณ์กลุ่มอุบาสิกา นางแพงสอง ประชามูล
วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๕

ภาคผนวก ฉ

ภาพกิจกรรม

เข้ารับพระราชทานเสมาธรรมจักรทองคำ

รับแต่งตั้งพระราชทานสมณศักดิ์ ที่ พระกิตติญาณโสภณ

จัดงานวันบพการีรำลึก

แสดงมูทิตาสักการะ เจ้าคณะภาค ๕

อบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การจัดทำธรรมนูญโรงเรียนประภัศรวิทยา

การประชุมเชิงปฏิบัติการพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา หนตะวันออก

มอบทุนการศึกษาให้ แต่พระภิกษุสามเณร โรงเรียนประภัสสรวិทยา

มอบทุนการศึกษาให้ แก่ นักเรียนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

ต้อนรับคณะรัฐมนตรี

ประชุมคณะกรรมการผู้บริหาร โรงเรียนประภัสสร

ตรวจงานราชการทางคณะสงฆ์

ต้อนรับเจ้าหน้าที่กรมการศาสนา